

NANONDIRAL WINNDEREYANKEEWAL HAKKEEJE AADE

NAATIRKA

E tuugnaadeko wonde keftingal horma kala neɗɗo e nder besngu aadee e hakkeeki potɗi woni dnaɗɗuudi ndimaague potal e jam e nder aduna,

E tuugnaade wonde ko baasgol heftinde kam e calogol tottude hakkeeki aade ngaddi barondiral e salaare sanndolin nde e nder aduna e kadihuccande adunam mo aade heɓi yamiroore haalde e miiijaa de no henanorii ɗum yontii ete kadi yimɓe poti jeyde koye mumen ceerta e kulol e baasal sabu aadee yiɗde ɗum,

E tuugnaade wonde ina teeŋti yo hakkeeki aade ndeenire yamiroore laawɗinaande mbele aadee waasaa tonngeede e gullitaagol dowrowol so tawii fawaama kalfaandi kiisndi walla waawnere ɓ urtunde,

E tuugnaade ina teeŋti nde ɓamtatoo ɓiyngu yummaagu hakkunde leyɗeele dimɗ uɗe,

E tuugnaade e nanondiral leyɗeele caaktangal woondoore leyɗeele jowitiiɗe e hakkeeki gadani aadee bayɗi no ndimaagu, teddungal e nder potal rewɓe e worɓe. Leyɗeele ɗee koddirii e daranaade ɓamtaare renndo e ñiɓgol fannuji nguurndam moyɣam,

E tuugnaade e wonde leyɗeele dentuɗe jeytiiɗe ɗee, e ballondiral e fedde leyɗeele dentuɗe jeyɗe koye mumen pellitii ñiiɓnude horma hakkeeki aade kam e ndimaagu,

E tuugnaade e ɓulngo renndaande ngam tafde hakkeeki aade kam e ndimaagu, leyɗeele ɗee teenɗinii nafoore ɓurtunde wonde e pellitgol, ko ndeen batu nguu nanondiri, holliti:

Ngal-ɗoo nanondiral winndere yan keewal jowitiingal e hakkeeki aadee wayi ko no laawol gootol ñii ngam yettaade leyɗeete mbele yimɓe ɓee e renndooji ɗii mbaɗa ɗum e hakkillaaji mum e kala sahaa kadi et e jannginde e nehde mbele ɓamtoo horma hakkeelleji aadee e ndimaagukuule yettaama mbele saree e nder

leyɗeele, ciynugol ngol ina foti feeñde, teskee e yimɓ e fof.

Kuulal gadanal

Innama aadeeji fof poti, ndimɗidi e jibinannde to bannge hakkeeki. Eɓe ngoodi miiɗo e hakkilantaagal ete eɓe poti huufo ndirde e nder ɓ iynguyummaagu.

Kuulal 2

Gooto kala ina waawi hokkunde hoore mum hakkeeki e ndima guuji kaalaaɗi e nanondiralngal tawa alaa paltagol nguru, mbaydi, leñol, ɗemngal, diine, iwdi leydi walla renndo, dañal, jibinande walla kala ngonka.

E ko fawtii heen hay paltoor gooto woodataa e dow yowitaade e dawrugol, ñaawoore hakkunde leyɗeele fawaade e neɗɗo ummiɗo leydi walla neɗɗo mo yowitaaki maa woni pawɗo yamiroore laawɗinaande waawnde wonde fof.

Kuulal 3

Innama aadee kala ina jogii hakke wuurde, e hakke ndimmagu kam e hakke ndeenka e kisal hoore mum.

Kuulal 4

Hay neɗɗo gooto fotaani tonngaade e maccungaa gu maccungaagu e njeeygu aadee ko ko harminaa e no waawi si foraade fof.

Kuulal 5

Hay neɗɗo gooto fotaani leepteede walla fiyeede piyle jaltuɗe neɗɗaagu walla koynooje.

Kuulal 6

Neɗɗo kala ina jogii hakke annditireede neɗɗaagu mum e kaayitaaji ñaawaadɗi.

Kuulal 7

Yimbe fof poti e laamu ete poti fotde ndeendka e yeeso laamu. Yimbe fof ina poti fotndeende e reeneede e heedi heedi baawɗo yaɓɓude kule ngal nanondiral yimbe fofina poti reeneede e tooñanngge tawa alaa paltoor.

Kuulal 8

Nedɗo kala ina jogii hakke wullitaade ñaawoore e leydi mum so tawii o gañaama, o tooñaama walla so hakkeji makko njoolaama. ɗiin hakkeji ina ngannde e laamu e ñaawooje.

Kuulal 9

Hay gooto fotaani nanngede sokee walla yaltinee leydi tawa ko e dow mbaawka e belaaɗe.

Kuulal 10

Nedɗo ina jogii hakke e heɗeede e nder potal e sahaa ñaawoore nde yowitaaki, nde waɗataa heedi-heeda (jinngataa). ñaawooɓe ɓenguurotaako poti ñaawde hakkeji fotdeji nedɗo fof ko takkaa haa heɓ ni ɗum ñaawore.

Kuulal 11

Kala nedɗo tuumaaɗo bonnannde ina foti reweede haa ko fawaa e mum ko annde ina woodi walla alaa tawa ko ñaawoore laaɗinnaande nde suuɗaaka ñaawi e tawtingol ñaawoɓe luundiiɓe heeɓe banngge ñaaweteeɗo oo.

Hay gooto fawetaake bonnannde walla war ngo tawa nde waɗatee ndee waawa wonde ko teeŋti e mum e yowitaade e laawol leydi walla laawol hakkunde leyɗeele. Ko noon ne hay gooto fawetaake sariya baɗɗo huunde tawa nde waɗetee ndee o jotondiraani heen.

Kuulal 12

Hay gooto yaɓɓetaake, tooñee e nder nguurndam mum, e nder ɓesngu mum e nder jotondiral mum walla neɗɗaagu mum lesɗinee, naange hay gooto e dowlugol mum potaani ñifeede. Neɗɗo kala ina jogii hakke reenaneede ɗee geɗe teenɗinooji ndimaagumum.

Kuulal 13

Neɗɗo ina jogii hakke yahde ɗo welaa fof e no weliraa fof kam suɓaade hoɗannde mum e nder leydi.

Neɗɗo ina jogii hakke yaltude leydi kala hay so tawii ko ndi makko kam e artude e leydi mum.

Kuulal 14

E sahaa kulol, neɗɗo kala ina jogii hakke yeeuwe moolaare e dañde leydi moolndi ɗum e goɗɗe ɗee.

Oo hakke noon waawaa fawaade e warde hoore dogo yeewa moolɗo ɗum, o waawi fawaade tan ko e jamirooje fedde leyɗeele dentuɗe.

Kuulal 15

Neɗɗo kala ina jogii hakke jeyeede e leydi, woni jogaade ngenndi.

Hay gooto waawaa e dow belaaɗe haɗeede jogaade ngenndi walla waylude ngenn di.

Kuulal 16

Caggal nde neɗɗo dañii duuɓi kelliɗuya so ko o debbo, so ko o gorko faltaa ki leñol, nguru, leydi ono jogi hakke resde maa reseede, o darna fooyre. Ko kamɓe poti heen hakkeeki jowitiiɗi e dewgal so ina humee walla so ina ittee (goorko e dewbo).

Dewgal fawii ko e yiɗde resondireeɓo ɗiɗo ɓee wonaa ina fawee e waawnere.

Ɓesngo ko kam woni tergal gadanal e nder rendo Ɓesngu inajogii hakke ndeenka immoraade e renndo kam e laamu leydi ndii.

Kuulal 17

Kala neƊƊo walla dental yimɓ e ina jogii hakke e jeyal leydi.

Hay gooto fotaani e amdu e waawde haƊeede jeyi mum.

Kuulal 18

Kala neƊƊo ina jogii hakke ndimaagu miiɗo, hakkilantaagal kam e diine. Oon hakke ina roondii ndimaagu waylude diine kam e ndimaagu tabitinde diine mum walla yi yannde mum kaŋum gooto walla e wondude e woɗɗe. Ngaal tabitinal diine noon ina nona ko ɗuudɗii e ko feeŋi fof tawa ko rewneede e dow jaɗde, walla dewal walla jamirooje diina oo.

Kuulal 19

NeƊƊo ina jogii hakke e ndimaagu jogaade miiɗo e saaktude miiɗo mum ɗum firti ko joom mum fotaami hulde feeŋninde miiɗo mum walla wiɗtude, heɓde kam e sarde miiɗooji e kabavuuji tawa woɣaaki keeri hakkunde leyɗeele e no sardaa fof.

Kuulal 20

NeƊƊo kala ina jogii hakke e ndimaagu waɗde batu walla fedde nde wonaa fitina.

Hay gooto fotaani waawneede jeyeede e fedde alay sago.

Kuulal 21

NeƊƊo kala ina jogii hakke e jeyeede e terɗe gardiiɗe leydi mum. Tawa ko kaŋum e hoore mum walla tawa ko waabaade e ɓe yimɓe e cubii ina njooɗ aŋii leydi sabu joŋeede geɗe mum.

Nedɗo kala ina jogii hakke ardineede walla joñeede geɗe/golle leydi e dow potal.

Muuyaande leydi ndii ko ñibgol kalfaandi laamuuji ɗii. Ndiin kalfaandi ñibortoo tan sosde wooteeji cuɓoo suɓngo laaɓngo e leydi kala, tawa cuɓotoo ɗo kala ina tottee ndimaagu mum timmungu.

Kuulal 22

Nedɗo kala e nder renndo ina jogii hakke e ndeen ka renndoyankeewo. ɗumko weltaare hakkeoji fagguduyankoj e renndoyan heeji e pina yankooji katojinaa ɗi e ndimaagu e ɓamtaare aade e dow tuugnaade e ngonka leydi fof.

Kuulal 23

Nedɗo kala ina jogii hakke liggaade e dow potal hujjiaaji liggeey e ndeenka baasgol gollaade.

Yimɓe fof poti fotde njoɓdi so tawii ɓe potii liggeey.

Kala liggiɗo ina jogii hakke njoɓ di fotndi heen, njondi mbaawndi jogaade mo kaŋko e ɓesngu makko mbele njogoo ngonka moyɣa tedduka. Njoɓdi ina haani timminireede catiiɗe renndoyankooje.

Nedɗo kala liggotooɗo ina jogii laawol tafde fedde wullitaare hakkeji liggeey walla yantondirde fedde liggotooɓe mum e pedle goɗɗe liggotooɓe so tawi eɗe ndenndi ngoy aaji e anniya.

Kuulal 24

Nedɗo kala ina jogi hakke e fooftere walla weltinde ɓernde num walla wooda ɗo haa'ɗni liggeey mum ete kala liggotooɗo ina jogii hakke e fooftere yob eteende.

Kuulal 25

Nedɗo kala ino foti jogaade hakke nguurndam cemordam haa waawaa toppitaade cellal mum, ngonka mum eka ɓesngu mum haa teenɗi e nguura, kodlci, safaara e geɗe renndo; omo jogii hakke e ndeenka so tawii o

liggaaki, walla o sellaani ma walla o jodtaa de e doole mum, walla kes joodfiido, naywuɗo walla kala gedde baasooje wallitde nguura de pawaaki e bellanteeje.

Jibinaaɗo debbo e sukaaku ina njogii hakke ballal e toppitaagol keeriiɗi. Sukaabe fof, woni a jibinaabe e nder dewgal walla caggal dewgal poti fotde to bannge ndeenka renndoyankeewo.

Kuulal 26

Neɗɗo kala ina jogii hakke jaɗde jaɗde foti wonde ko nde alaa njoɓɗi hay sinna ko to arwaniire e gadanal. Jaɗde sukaabe ina foti wonde alay sago. Jaɗde karallaagal ina foti huɓtidin'de: jaɗde toownde ina foti udditanaade moni kala taw alaa heedi-heeda, tawa ko e baawal mum.

Jaɗde foti ko feertinde neɗɗankaagal, beyda teddin'de hakkeeki innama Aadee, heɓde hoore mum. Ina foti waalitde paamondiral, muɓundiral, cehilaagalhakkunde leyɗeele e kala senngooji leyɗi walla diineeji, fawitii heen ɓamtaare golle dowlaji dentuɗi ngam moyɗere ina duumoo.

Jibinaabe ina poti suɓaade hol fannu jaɗde ndokkata sukkaabe mum.

Kuulal 27

Neɗɗo kala ina waawi e sago mum jeyeede e ɓamtugol pinal rennde mum, huutoroo ñeeɓe e wallitde ɓamtaare ganndaliyankeewal e kala ɓure jaltooje heen.

Neɗɗo kala ina jogii hakke ndeenka muuyaaɗe mum to bannge neɗɗankaagal e jawɗi tuugniiɗe e ɓulgnogannadal, coñce, ñeeɓal de o tafi.

Kuulal 28

Neɗɗo kala ene foti daranaade ñiɓagol hakkeeki innama aadee kam e ndi maagu mum to bannge renndo e nder winndere mbele kuule kaalaaɗe e nder ngalɗo nanondiral njetto faandaare toɗɗaande nde.

Kuulal 29

Innama aadee ina jogii hujjaaji fayde e renndo ngo ngannduɗaako ɓamtaare huuɓtidinde neɗɗankaagal makko tan waawi wootde.

E nder kuutorogol hakkeji makko kam e naftorogol ndimaagu makko, moni kala fawaa e mum tan ko ɗooftogol sarɗiyeeji ngam teenɗin' de keftingol e nehtanagol hakkejie wodɓe ngam timminde neɗɗanɗa kaagalngam geɗe denndaande kam e ngonka moyɗa kuuɓtidinɗo ngam ɗañje renndo potal.

Ɗii hakkeji e nguu ndimaagu mbaawa ɗañeede e dow luundaare paandaalee muuyaabe dowlaji dentuɗi.

Kuulal 30

Hay kuulal gootal gummingal e ngal ɗo nanondiralɗotaani jaggireede ummii ko e leydi, walla dental keeringal, walla neɗɗo keeriiɗo. Hay neɗɗo gooto, walla dental walla leydi potaani jogaade golle tawa faandaare mumen ko firtude hakkejie e ndimaagu kalaadɗi e nder nanondiral ngal.